

MENSEN ONDERWEG (III) – PREDIKER – ZONDAG 5 JULI 2020

Staat u mij toe dat ik mijzelf eerst even voorstel. Mijn naam is Kohèlet, of in goed Nederlands: Prediker. Ik ben duizend jaar voor Christus geboren, zeshonderd jaar voor Socrates. Je mag mij een filosoof noemen, een wijsheidsleraar, een geestelijk leider. Ik woon en werk in Jeruzalem. Daar heb ik een eigen school waar ik jonge mensen opleid en voorbereid op het leven. Zelf ben ik niet zo'n schrijver, dus ik heb aan één van mijn leerlingen gevraagd om tijdens mijn colleges aantekeningen te maken. Die opgetekende gedachten en ideeën heb ik gebundeld in een klein boekje. Sommigen denken dat ik koning Salomo ben, die bekend staat om zijn wijsheid. Was het maar waar! Ik gebruik alleen maar zijn naam om mijn bescheiden geschriftje meer gezag te verlenen. Dat is heel normaal in mijn tijd.

Over tijd gesproken... Dat is één van mijn belangrijkste thema's. Wat is tijd? Verleden, heden en toekomst. Ik heb ontdekt dat je als mens heus niet zoveel kunt veranderen aan wat er allemaal gebeurt. Het leven, de tijd is niet zo maakbaar als we wel zouden willen. Er zijn geen handvaten om het verleden te veranderen of de toekomst naar je hand te zetten. Er is voor alles een tijd, een goed moment, maar hoe kom je daar achter?

Vorig jaar zomer heb ik een tijdreis gemaakt. Op wonderbaarlijke wijze kwam ik in Amsterdam terecht, in het Concertgebouw, waar net een optreden aan de gang was van The Blind Boys of Alabama. De 'boys' bleken vier krasse knarren van dik in de tachtig te zijn, die Amerikaanse gospels zongen. En hoe! Aan hun stemmen mankeerde niets! Zelfs ik, Prediker, liet me meeslepen. Ik hoorde een prachtig lied dat in mijn tijd nog niet bestond: 'Amazing Grace'. Kippenvel kreeg ik ervan....

Waarom ik dit vertel? Omdat er zoveel zekerheid uit de muziek en de tekst sprak, geen spoor van twijfel, een en al vertrouwen. The Blind Boys zongen met volle overtuiging, vanuit hun tenen, en het publiek ging er helemaal in mee, ikzelf inclusief. Dat is de ene kant van het spectrum. Maar ik, Prediker, vind het fijn om aan het andere uiteinde van het spectrum te zitten. Ik ben een beroepstwifelaar, ik twijfel aan álles, ik hou alles tegen het licht om te zien of het houdbaar is, voor mij bestaat er geen heilige grond en geen taboe, ik ga tot op het bot.

Klinkt dit jullie in 2020 modern en actueel in de oren? Alleen al daaraan kun je zien dat tijden en mensen niet zoveel veranderen in drieduizend jaar... Voor hetzelfde geld zou ik mijn boekje in jullie tijd uitgegeven kunnen hebben.

Ik heb grote moeite met stelligheid, met zeker weten. Mijn collega-wijsheidsleraren lijken geen twijfel te kennen. Ze debiteren wijsheden alsof het de enige waarheid is. Ook in jullie bijbel staan daar voorbeelden van: Spreuken, sommige Psalmen, de uitspraken van de vrienden van Job, die precies weten hoe het leven en God in elkaar zit. Weet je, volgens mij gaat het in de wijsheid oorspronkelijk om levenskunst, om het zoeken naar de juiste handeling of het juiste woord op de juiste tijd, praktische levenswijsheid dus. Langzamerhand worden allerlei wijsheden, spreuken en spreekwoorden, die hun nut bewezen hebben, opgeschreven. En daar gaat het meteen al mis, heb ik ontdekt. Wanneer de tijden en de omstandigheden veranderen, verandert de opgeschreven levenswijsheid niet mee. De wijsheid raakt losgezongen van de werkelijkheid en verwordt tot een verstard systeem. Dáár ga ik, Prediker, tegen in.

Ook jullie anno 2020 dragen uit vroeger tijden een heel pakket aan 'wijsheid' met je mee. Geestelijke bagage die je bijvoorbeeld terugvindt in gezegdes en spreuken. Wie goed doet, goed ontmoet. Na regen komt zonneschijn. Boontje komt om z'n loontje. Al is de leugen nog zo snel, de waarheid achterhaalt haar wel. Vooral in tijden van crisis vallen jullie terug op 'wijsheden', die het verdriet en het lijden willen verklaren of draaglijker willen maken. Ik noem er een paar. Het heeft zo moeten zijn. Het zijn geen mensen die het je aandoen. Kijk eens naar wat je nog hebt. Het was haar tijd. Het zit tussen je oren. Je kiest je eigen ziekte. Het corona-virus is een straf van God of van de natuur. Alles wat gebeurt heeft een bedoeling.

Ik neem geen genoegen met zulke cliché-uitspraken. Het zijn zeepbellen, het is zelfbedrog. Ik prik er zo doorheen. Ik probeer nuchter en kritisch te zijn, ik wil die geijkte paden en die overgeleverde wijsheden toetsen, ik vraag door. Ik zoek rusteloos naar wat echt, waarachtig en eerlijk is. Ik ga in tegen alle vrome mooipraterij, alle schone schijn en valse troost. Ik ben op zoek naar echte antwoorden, naar dat wat het houdt.

Waarom? Omdat ik zie dat het niet klopt. Ik zie de fiasco's, het onrecht, de willekeur waarmee het kwaad goede mensen treft. En ik zie dat heel veel mensen, in mijn tijd en in jullie tijd, moeite hebben met traditionele wijsheden. Ik zie mensen worstelen met de grote geloofs- en levensvragen en met de dood, die aan alles een einde maakt. Ik zie die onopgeloste raadsels onder ogen en ik vraag me af: kun je überhaupt nog wel over 'de zin van het leven' of over 'God' spreken?

Mijn conclusie kun je vinden aan het begin en aan het eind van mijn geschrift. IJdelheid der ijdelheden, alles is ijdelheid. 'IJdelheid' heeft niets te maken met ijdeltuiterij, maar betekent zoiets als: ademtocht, een zuchtje wind, nevel, damp, lucht, leegte. Denk maar aan uitdrukkingen als 'ijdele hoop' en 'een plan verijdelen'. Jullie Nieuwe Bijbelvertaling uit 2004 heeft het raak vertaald met: 'lucht en leegte'.

Ik zeg: alles is lucht en leegte. De menselijke arbeid, de ene generatie die de andere opvolgt, de eindeloze kringloop van zon, wind en water, het menselijke spreken, zien en horen waar je doodmoe van wordt, de geschiedenis die zichzelf herhaalt zodat er niets nieuws onder de zon is, verwoede pogingen om rijkdom te verzamelen en in de gunst te komen, mensen en dingen die in vergetelheid raken en tenslotte de dood, die definitief is - alles is lucht en leegte. Je hebt niets aan oude wijsheden, cliché-uitspraken en goedkope antwoorden om die leegte op te vullen. Dat gaat je niet lukken.

Ik kan me voorstellen dat je denkt: wat nu? Wat moeten we hier nu mee? Ik kan me indenken dat het voelt alsof ik jullie van alles afpak en jullie met lege handen achterlaat. Tegelijk denk ik dan: blijf eerst maar eens even met die lege handen zitten. Dat is goed, dat is heilzaam. Want de twijfels die ik uit, de gevoelens van zinloosheid die ik beschrijf - die zitten toch in ieder mensenhart? Ik, Prediker, ben één van jullie. En ik vraag je: heb je de durf om mijn woorden echt tot je door te laten dringen? Wie kent dat gevoel niet: waar is het eigenlijk allemaal goed voor? Wat heb ik nu eigenlijk aan mijn leven gehad? Wat heb ik ervan gemaakt en voor wie heb ik het allemaal gedaan? Was het de moeite wel waard?

Nogmaals, het gaat mij om eerlijkheid, openheid, echtheid. Ik kan niet tevreden zijn met uitgekauwde waarheden, ik blijf steeds op zoek. Moed om dóór te vragen, het uithouden in de leegte – dat wil ik jullie leren. Zonder cynisch te worden, zonder in bitterheid te vervallen. Want ik ben niet cynisch of bitter. Alleen, mijn geloof is geen standaardgeloof, het is een open, zoekend, ten diepste heel modern geloof. Net als ik kun je tot pijnlijke en confronterende ontdekkingen komen: over jezelf, over het leven, over de mensen, over het geloof. Pijnlijk, omdat er zoveel is wat tegenvalt, wat teleurstelt, wat niet klopt met het ideaalbeeld. Ik wil jullie leren om daar niet voor weg te lopen, maar het op te nemen, in je leven en in je geloof. Ik wil jullie als het ware 'een toontje lager' laten zingen. Niet als supergelovigen: 'Leer mij volgen zonder vragen', maar als aardse zoekers en twijfelaars': 'Leer mij volgen mét mijn

vragen'. Ik heb ontdekt dat het geloof niet een manier is om van de vragen af te komen, het is een manier om de vragen pas echt serieus te stellen...

Tegelijk vraag ik me af: kan een mens dat volhouden? Leven met vragen waar geen antwoord op is? Leven met twijfel aan de zin van het leven? Dat is toch ondraaglijk op den duur? Wie kan dat opbrengen? Dat beseft ik ook wel.

Daarom zet ik er iets naast, iets wat ik ontdekt heb, als tegenwicht, als krachtbron, middenin de onopgeloste raadsels. En dat is: **genieten**.

Eet je brood met vreugde.

Drink met een vrolijk hart je wijn.

Draag altijd vrolijke kleren.

Kies een feestelijke geur.

Geniet van het leven met de vrouw, met de man die je bemint.

Zo simpel is het - en tegelijk heel moeilijk.

Je hoeft het niet ver weg te zoeken, wat wij mensen het liefste doen, het ligt voor het oprapen. Als die corona-crisis, waar jullie momenteel mee te maken hebben, dan toch een 'bedoeling' moet hebben, laat het dan deze zijn: hou het klein en nabij, denk globaal en leef lokaal, kijk met verscherpte zintuigen naar je eigen, directe omgeving. Bekijk je dorp eens alsof je als toerist door een vreemde stad loopt. Een Franse schrijver sloot zich in 1790 vrijwillig op in zijn eigen kamer en kwam eruit met een enthousiasmerend boekje 'Reis door mijn kamer', met veel aandacht voor de sofa...

Kijk voor je voet. Het licht is een genot. Het is een weldaad voor de ogen om de zon te zien. Haal je hart op aan schoonheid. Geniet van vriendschap en liefde, geniet van alle verrukkingen van kunst en cultuur, ook al is dat door alle anti-coronamaatregelen niet meer zo vanzelfsprekend. Ik zei het toch: ik ben niet cynisch of bitter geworden. Ik ben ondanks alles een levensgenieter. Mensen associëren geloof vaak met somberheid en zure gezichten, maar ik roep op om te genieten.

Misschien denken jullie nu wel: is dat nou alles? Is dit niet vreselijk oppervlakkig? Nee, dat denk ik niet. Want waar gaat het mij om? Het gaat mij niet om krampachtig en rusteloos alles uit het leven te peuren wat er in zit - dat heersende gevoel van overal aan mee moeten doen en overal geweest moeten zijn, uit angst dat je anders de boot mist. Daar hebben jullie zelfs een woord (afkorting) voor bedacht: FOMO = Fear Of Missing Out. Bij mij geen 'FOMO'!

Het gaat mij om de levenskunst van het eenvoudige genieten. Die kunst dreigen jullie te verliezen. Volgens mij is dit nu juist de wil van God, als je het dan toch over God wilt hebben: dat mensen genieten van het goede van de schepping. Ik leg een verbinding tussen genieten en God: het is een wonder, een godsgeschenk.

Je denkt misschien dat 'lucht en leegte' voor mij de allesbeheersende woorden zijn, maar dat is niet zo, want er staat iets tegenover: '**jouw deel**'. Dat wat je toekomt, dat wat je wordt toegedeeld, wat je ten deel valt, waar je van mag genieten. Zoek naar je Schepper, naar God, daar waar Hij Zich te vinden geeft: in het gewone leven, in de mensen, in de goede dingen. Genieten is een bron van levenskracht in een bestaan vol lucht en leegte. Aanvaard en waardeer het leven als een geschenk, met z'n kleine, maar waardevolle ogenblikken van geluk. Doorleef die bewust en geniet ervan. Wees blij dat je dát nog mee hebt mogen nemen uit het verloren paradijs...

Ja maar, zeggen jullie nu misschien, je inzetten voor een duurzamere wereld, je naaste helpen, vrijwilligerswerk verrichten, een baan hebben, je gezin onderhouden - hoeft dat dan allemaal niet? Of als je ziek bent, pijn lijdt of verteerd wordt door eenzaamheid en verdriet? Wat moet je dan met jouw boodschap van genieten, Prediker?

Dat zijn terechte vragen. Zie je wel, jullie leren het al. Altijd blijven doorvragen. Natuurlijk heb je je verplichtingen en je taken. Die moeten gewoon gebeuren. Overigens kan je daar ook erg van genieten: van het volbrengen van een bepaalde taak, van de voldoening en de waardering die dat geeft... En natuurlijk zijn er moeilijke perioden in een mensenleven waarin er weinig te genieten valt. Zal ik je eens wat zeggen? Juist dan ervaar je extra intens de ijdelheid, de leegte van het bestaan, ik ben de eerste om dat te beamen. Maar nog een keer: ik zet er iets naast of liever gezegd - er middenin. Het gaat mij erom, dat je niet achteloos voorbij leeft aan het goede van de schepping, dat er ondanks alles óók is. En als jou dan iets goeds ten deel valt, toe-valt, dat je het dan ook herkent, ontvangt en ervan geniet...

Want ik zeg: 'Onthou bij alles wat je doet, dat God je aan zijn oordeel onderwerpt' (11:9). Hè, dat is nou jammer, Prediker, hoor ik jullie verzuchten, je was zo lekker bezig. Wat klinkt dit nu opeens weer zwaar en streng en schoolmeesterachtig, God als rechter, als een domper op het genieten.

Nee, nee, luister nog even... Het oordeel van God is voor mij geen domper, maar juist een extra stimulans om te genieten! Want het oordeel, de verantwoording die je af moet leggen, gaat over de vraag of je hebt willen genieten! God zal vragen: wat heb je met Mijn goede gaven gedaan? Heb je die wel voldoende gewaardeerd? Heb je de mogelijkheden om te genieten aangegrepen of heb je ze laten liggen? Een Joodse uitleg zegt: ieder mens moet rekenschap afleggen van alle goede dingen die hem in het leven toevielen, maar waarvan hij niet heeft genoten...

Dus, morgen bij het opstaan, vraag je dan niet af: 'Wat zal ik vandaag eens gaan doén?', maar: 'Wat zal mij vandaag toe vallen?'. Alleen met lege handen, geopend naar het licht, kun je ontvangen en genieten. En dan weet je niet wat je overkomt. Verbazingwekkend. Van mij mag je dat 'genade' noemen. En zo kom ik toch weer terug bij die aanstekelijke Blind Boys of Alabama met hun 'amazing grace'...